

Explain the Model of Effective Human Communication In Order to Promote National Security Based on Quranic Teachings

Seyyed Mohsen Mousavi¹
Reza Ebrahimzadeh Dastjerdi²
Ali Rashidour³

Security has always been one of the most basic needs and concerns of human beings for a long time, and the concepts of communication and security have been widely emphasized in the Qur'an. This study aims to explain the pattern of effective human communication in order to promote national security based on Quranic teachings. To answer the main question of the research, content analysis method was used. The field of research is all verses of the Qu'ran. In this research, an attempt was made to extract themes related to effective human communication in order to promote national security from the verses, which after clustering, merging and deleting common codes; 216 key themes, 36 integrating themes and four macro themes were obtained. Holstay's method was used to evaluate the reliability, based on which the calculated reliability was 0.892 and higher than the standard value of 0.7. The results show that the realization of effective human communication on national security requires accurate identification of hostile characteristics of adversaries and observance of communication tolerance components. Also, the use of communication strategies against adversaries and determination based on communication can play an important role in the effectiveness of human communication on national security.

Keywords: Human Communication, Communication Tolerance, Hostile Traits, Determination, Communication Strategies.

-
1. Ph.D. Candidate in Specialized Management and Cultural Planning, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran
Mousavi110@yahoo.com
  2. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Media and Administrative Management Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran
Ebrahimzadeh@khuisf.ac.ir
  3. Associate Professor, Department of Management and Planning of Cultural Affairs Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran
E.seddigh@gmail.com

تبیین الگوی ارتباطات انسانی اثربخش به منظور ارتقای امنیت ملی

مبتنی بر آموزه‌های قرآنی

سید محسن موسوی^۱

رضا دستجردی ابراهیم زاده^۲

علی رشید پور^۳

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۹/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۱۰

نشریه علمی آفاق امنیت / سال چهاردهم / شماره پنجاه و سوم - زمستان ۱۴۰۰: ۱۵۱-۱۲۱

چکیده

امنیت همواره یکی از اساسی‌ترین نیازها و دغدغه‌های افراد بشر، از دیرباز تاکنون می‌باشد که در قرآن نیز به مفاهیم ارتباطات و امنیت به‌طور گسترده‌ای تأکید گردیده است. این پژوهش با هدف تبیین الگوی ارتباطات انسانی اثربخش به منظور ارتقای امنیت ملی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی صورت پذیرفته است. جهت پاسخ به سؤال اصلی پژوهش از روش تحلیل مضمون استفاده گردید. حوزه پژوهش کلیه آیات قرآن می‌باشد. در این پژوهش تلاش شد مضامین مرتبط با ارتباطات انسانی اثربخش به منظور ارتقای امنیت ملی از آیات استخراج گردد که پس از خوشه‌بندی، تلفیق و حذف کدهای مشترک، ۲۱۶ مضمون کلیدی، ۳۶ مضمون یک‌پارچه‌کننده و چهار مضمون کلان حاصل گردید. جهت تبیین روایی پژوهش از رویکرد لینکولن و گوبا استفاده گردید که نشان از روایی قابل قبول نتایج حاصل می‌باشد. از روش هولستی جهت ارزیابی پایایی استفاده شد که بر این مبنا میزان پایایی محاسبه شده ۰/۸۹۲ و از مقدار استاندارد ۰/۷ بالاتر بود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد تحقق ارتباطات انسانی اثربخش بر امنیت ملی مستلزم شناسایی دقیق خصایص خصمانه معاندان و رعایت مؤلفه‌های مدارای ارتباطی می‌باشد. همچنین به‌کارگیری استراتژی‌های ارتباط‌گر در برابر معاندان و قاطعیت مبتنی بر احترام ارتباط‌گر می‌تواند نقش مهمی در اثربخشی ارتباطات انسانی بر امنیت ملی ایفا نماید.

کلید واژه‌ها:

ارتباطات انسانی؛ مدارای ارتباطی؛ خصایص خصمانه؛ قاطعیت؛ استراتژی‌های ارتباط‌گر.

۱. دانشجوی دکتری مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران
Mousavi110@yahoo.com
۲. نویسنده مسئول: استادیار، گروه مدیریت دولتی و رسانه، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران
Ebrahimzadeh@khuisf.ac.ir
۳. دانشیار، گروه مدیریت و برنامه ریزی امور فرهنگی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران
Rashidpoorali@khuisf.ac.ir

مقدمه

در دنیای پرهیاهوی امروز، دست‌یابی به آرامش و امنیت مطلوب، بخشی از آرزوهای آدمی گردیده است که با توجه به شرایط موجود روزه‌روز به آرزویی دست‌نیافتنی تبدیل گردیده است و به‌عنوان یک چالش بزرگ اذهان آحاد بشر را به خود مشغول نموده است و آنان را بر این اندیشه واداشته که به راستی راه برون رفت از این همه معضلات کدام است و چگونه می‌توان از آن خلاصی یافت و به مطلوب مطمح نظر خود رسید. ارتباطات در همه ابعاد زندگی بشر آمیخته است و هر مطالعه‌ای پیرامون زندگی بشر می‌بایست با این موضوع در ارتباط باشد. اسلام، دینی جامع و خاتم ادیان الهی است که روش بهتر زیستن را به‌منظور رسیدن به سعادت فردی و اجتماعی به ما آموخته است. نگاه اسلام محدود به فرد و زندگی فردی نبوده بلکه نگاه اجتماعی آن در کلیه شئون مختلف زندگی مشهود می‌باشد. در قرآن مجید در مورد ارتباطات انسانی آموزه‌هایی وجود دارد و شاید بتوان به جرأت بیان کرد که قرآن کتاب آموزه‌های ارتباطی خواهد بود. از آیات قرآن به خوبی اجتماعی بودن انسان، اهمیت، اهداف، اصول و نیز مهارت‌های برقراری ارتباط و عوامل آسیب‌زای ارتباطات اجتماعی استنباط می‌گردد.

برقراری ارتباط اولین ضرورت زندگی اجتماعی است. ارتباط پدیده‌ای است که طی آن اطلاعات منتقل می‌شوند. اگر اطلاعات به‌نحوی انتقال یابد که در ذهن فرستنده و گیرنده معنای واحدی شکل گیرد، می‌توان گفت که ارتباط کامل بوده است. ارتباط امری اجتناب‌ناپذیر است و همه اجزای جهان، خواسته و ناخواسته با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. ارتباط مؤثر، لازمه رشد اجتماعی است. (نصیری، ۱۳۹۸: ۱۸)

در جوامع، بسیاری از مشکلات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بر اثر بی‌توجهی به ارتباطات درست با دیگران و عدم آشنایی با ظرایف و زوایای این علم از طرف بسیاری از شهروندان است. ارتباطات مثل خون در بدن انسان برای ادامه حیات است. امروزه ارتباطات از اهمیت بالایی برخوردار است و در برنامه‌های آموزشی متخصصان و استادان ساعت‌های زیادی را برای بهبود مهارت‌های برقراری ارتباط اختصاص می‌دهند، زیرا ارتباطات عنصر اساسی در تلاش‌های جمعی است. (زارعی متین، ۱۳۹۵: ۱۱۷)

در بحث ارتباطات و امنیت، خداوند بیش از هشتاد بار در قرآن، به هنگام خطاب دیگران، جهت بیان آموزه‌های خود برای به‌کارگیری در ارتباطات میان فردی، عنوان «یا ایها الذین آمنوا» را به کار برده است. در یکی از این آیات آورده است «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَ قُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَ لِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ» از این آیه استفاده می‌شود که

مسلمانان باید در برنامه‌های خود مراقب باشند که هرگز بهانه به دست دشمن ندهند. حتی از یک جمله کوتاه که ممکن است سوژه‌ای برای سوءاستفاده دشمنان گردد، احتراز جویند. علامه طباطبایی در تفسیر آیه الا بذکر الله تطمئن القلوب (رعد: ۲۸)، با اشاره به جملات ما قبل این آیه مانند: الذین آمنوا و تطمئن قلوبهم بذکر الله، امنیت را در کلیه ابعاد و به‌ویژه بعد معنوی آن، بر تحصیل ایمان به خدای متعال دانسته و چنین امنیت معنوی و دستاورد ایمانی را مایه سعادت و ایمنی انسان از شقاوت به شمار می‌آورد. در تفکر قرآن ظلم و شرک نقطه مقابل ایمان و امنیت هستند، همچنان که در سوره انعام می‌فرماید: کسانی که ایمان آورده و ایمان خود را آمیخته با ظلم نکردند ایشان امنیت دارند و راه را یافته‌اند. (طباطبایی، ۱۳۹۶: ۲۴۸)

با توجه به پیچیدگی زندگی بشر در دنیای امروز و درهم‌تنیدگی ابعاد مختلف جامعه، که از پیامدهای زندگی در عصر کنونی می‌باشد، مطالعات امنیت ملی در کشور به نگاهی کلان‌نگر و جامع نیاز دارد تا کشور را از معرض تهدیدات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری ایمن سازد.

در این پژوهش تلاش گردیده است تا مضامین مرتبط با ارتباطات انسانی اثربخش به‌منظور ارتقای امنیت ملی از آیات قرآن، استخراج شده و پس از خوشه‌بندی و تلفیق، شبکه مضامین تنظیم شده و در نهایت الگوی ارتباطات انسانی اثربخش به‌منظور ارتقای امنیت ملی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی تبیین گردد. با عنایت به ضرورت ایجاد و حفظ امنیت ملی و توجه به این مهم در سایه عمل به آموزه‌های قرآن در ارتباطات انسانی اثربخش، سؤال اصلی پژوهش عبارت است از اینکه مؤلفه‌های ارتباطات انسانی اثربخش مبتنی بر آموزه‌های قرآنی به‌منظور ارتقای امنیت ملی کدامند؟ بدیهی است که نتیجه این پژوهش می‌تواند کمک شایانی در جهت تبیین شیوه‌های ارتباطات انسانی مؤثر مردم و مسئولین در جهت تأمین حداکثری امنیت ملی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران نماید.

مبانی نظری

امنیت در مکتب‌های مختلف به شیوه‌های گوناگون تعریف می‌گردد. از دیدگاه رئالیسم، دولت‌ها منشأ اصلی تهدید بوده و مسئول اولیه برقراری امنیت به حساب خواهند آمد. بنابراین امنیت ملی در قالب محافظت از دولت در مقابل تهدیدهای خارجی مصداق پیدا می‌کند. در این نظریه دولت‌ها مهم‌ترین متولی تأمین امنیت می‌باشند. تهدیدهای امنیتی از ماهیت نظامی برخوردار بوده و تنها روش تأمین امنیت بهره‌مندی از قدرت نظامی می‌باشد. از آنجا که هر دولتی به‌صورت بالقوه هم

می‌تواند تجاوزگر باشد و ممکن است مورد تجاوز قرار گیرد بهترین روش تأمین امنیت، تحقق بازدارندگی‌های متقابل با شکل‌گیری موازنه قدرت می‌باشد. (مکین لی و لیتل^۱، ۱۹۸۶:۶۴۹)

بسیاری تلاش کرده‌اند برای امنیت ملی تعریفی ارائه کنند. در فرهنگ مک میلان امنیت ملی «توان دفاع و حفاظت از ارزش‌ها و شهروندان یک ملت» تعریف شده است. (ناشران مک‌میلیان^۲، ۲۰۱۰).

کالج دفاع ملی هند در یک تعریف بسیط، امنیت ملی را «ترکیبی مناسب و منعطف از وجود دیپلماسی منعطف، منابع حیاتی ملی، ظرفیت و توان اقتصادی، حد کافی از فناوری‌های پیشرفته و در نهایت قدرت نظامی» می‌داند. (دفاع ملی هند^۳، ۱۹۹۶).

والتر لیپمن^۴ می‌نویسد: «هر ملتی تا جایی دارای امنیت است که در صورت عدم توسل به جنگ مجبور به رها کردن ارزش‌های محوری نباشد و اگر در معرض چالش قرار گیرد بتواند با پیروزی در جنگ آن‌ها را حفظ کند. (والفرز^۵، ۱۹۶۲:۱۵۰). تعریف کالج دفاع ملی کانادا: «امنیت ملی یعنی حفظ راه و روش زندگی قابل پذیرش برای همه مردم و مطابق با نیازها و آرزوهای مشروع شهروندان. این امر شامل رهایی از حمله یا فشار نظامی، براندازی داخلی و نابودی ارزش‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی می‌شود که برای کیفیت زندگی ضروری هستند. (کورس‌داکیومن^۶، ۱۹۸۹)

ریشه لغوی واژه امنیت، «امن» است که به اطمینان و آرامش در برابر خوف، تفسیر و تعریف و ترجمه کرده‌اند. این ترجمه و تعریف تا حد خوبی به واقعیت نزدیک است (اخوان کاظمی، ۱۹۳۸:۱۹). امنیت یکی از موضوع‌های بسیار مهمی است که در قرآن و روایات به گستردگی به آن اشاره شده است. البته صورت فارسی و عربی این کلمه به شکل‌های «امنیت» و «امنیه» در متون اسلامی موجود نیست و بیشتر توجه به این موضوع با عبارات و مشتقاتی از ثلاثی مجرد «امن» صورت پذیرفته است. در مجموع از ریشه یا کلمه «امن»، ۶۲ کلمه مشتق، حدود ۸۷۹ بار در قرآن به کار رفته که از این تعداد کاربرد، ۳۵۸ مورد در آیات مکی و ۵۲۱ مورد در آیات مدنی این واژه استفاده شده است. (روحانی، ۱۳۷۲: ۳۷۲)

1. Lee and Little
2. Macmillan Publishers
3. National Defence of India
4. Lipman
5. Walferz
6. Course documents

برخلاف معنای لغوی امنیت، در حوزه معنای اصطلاحی آن، اجماعی وجود ندارد و تعاریف اصطلاحی متفاوت و حتی متعارضی از آن ارائه شده است. یک بررسی اجمالی نشان می‌دهد که بیش از ۱۵۰ تعریف مختلف از حیث معنا و بعضاً از نظر زبان شناختی از امنیت وجود دارد (افتخاری، ۱۳۷۷: ۶۰-۲۷). بوزان، یکی از اصلی‌ترین نظریه‌پردازان این حوزه امنیت را اینگونه تعریف می‌کند «امنیت، حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی)، احساس ایمنی (امنیت ذهنی) و رهایی از تردید (اعتماد به دریافت‌های شخصی) است» (بوزان، ۱۳۷۸: ۵۲)

در تعاریفی که از امنیت ارائه می‌شود یکی از معیارهای اساسی، حفظ و ایمنی ارزش‌های اسلامی و حیاتی مورد قبول جامعه است. یعنی در هر نگرشی نسبت به امنیت، مسأله ارزش‌ها برای انسان مطرح می‌شود. انسان با توجه به ارزش‌های موجود در زندگی خود و امکان تهدید یا تأمین آن‌ها نسبت به پدیده‌ها، موضع مشخص می‌گیرد. بنا به نظر ولفوز: امنیت در معنای عینی فقدان تهدید در برابر ارزش‌های کسب شده را مشخص کرده و در معنای ذهنی، فقدان ترس و وحشت را از جمله علیه ارزش‌ها معین می‌نماید. (بالتیموس^۱، ۱۹۶۲: ۱۵)

افتخاری در کتاب مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیتی در باب رویکرد اخلاقی و امنیت ملی پس از ارائه آراء مختلف صاحب‌نظران عرصه امنیت ملی اشاره به این مطلب دارد که در نتیجه تأملات به عمل آمده از سوی این دسته از تحلیل‌گران (رویکرد اخلاقی) و نتایج علمی به دست آمده از رهگذر بررسی نظام‌های سیاسی مختلف در گستره‌ی جهانی، کلیه اندیشه‌گران مورد بحث از ضرورت توجه به ارزش‌ها و اخلاقیات در بحث از سیاست امنیتی سخن گفته و بر صحت آن متفق‌القول هستند. برای تأمین این هدف راه‌حل پیشنهادی اندیشه‌گران آن است که ارزش‌ها و اخلاقیات را در ذات و گوهره امنیت ملی دخیل دانسته، با توجه به آن تعریف، تحدید و سیاست‌گذاری امنیتی صورت پذیرد. (افتخاری، ۱۳۸۱: ۳۹۶)

لیبرال‌ها معتقدند که انتقال تغییر حکومت‌ها زمینه را برای تعریف مجدد مفهوم امنیت فراهم می‌نماید. در این فرآیند توجه به حقوق بشر، هویت فرهنگی، شرایط اقتصادی و محیط زیست از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. در این رویکرد برخلاف نظریه رئالیسم، امنیت از توازن قوا حاصل نمی‌گردد؛ بلکه حاصل تضارب آرا در بین لایه‌های حاکمیتی، هم‌سوئی قوانین، علایق مشترک توده‌ها و نهادهای

بین‌المللی است. بنابراین لیبرال‌ها در راستای نهادینه کردن امنیت در جهت خلع سلاح در سطح بین‌المللی تلاش می‌نمایند. در این نگاه، مشارکت مردم در سطوح مختلف می‌تواند به خارج کردن امنیت از سیطره دولت به‌عنوان تنها تأمین‌کننده آن کمک کند. برای تحقق این مهم لازم است بسترسازی لازم در قالب مشارکت‌های بین‌المللی صورت گیرد. (اشمیت^۱، ۲۰۰۲: ۲۲)

علاوه بر این می‌توان بر اساس حوزه جغرافیایی تهدید برای امنیت ملی سطوحی از قبیل امنیت داخلی، امنیت منطقه‌ای و امنیت بین‌المللی قائل شد. از آنجا که مطالعات امنیت ملی بیشتر ریشه در مغرب‌زمین دارد و دستاوردهای آن مربوط به مسائل و مشکلات آن جوامع می‌شود، لذا بیشتر به بعد بیرونی و خارجی امنیت ملی توجه و کمتر به مسائل و مشکلات داخلی آن پرداخته شده است. از این‌رو به‌کارگیری آن نظریات نمی‌تواند به خوبی تبیین‌گر مسائل و مشکلات امنیتی سایر کشورها باشد و به ارائه راه‌حل مناسب ختم شود.

در اسلام مجموعه فعالیت‌های انسان برای دستیابی به مقام بندگی و تقرب به خداوند متعال به پنج بخش مشتمل بر واجب، مستحب، حرام، مکروه و مباح تقسیم شده است. غیر از مباحات که اولیاء الله آن‌ها را نیز به مستحبات نزدیک می‌کنند، مجموعه فعالیت‌ها به دو بخش ایجابی (واجب و مستحب) و سلبی (حرام و مکروه) تفکیک شده است. لذا این‌گونه استنباط می‌شود که شارع مقدس برای تقرب انسان مجموعه اقداماتی را توصیه کرده و از مجموعه اقداماتی باز داشته است. این دو دسته از اقدامات با یک‌دیگر موجب تقرب انسان می‌شوند و گرچه اقدامات ایجابی موجب ارتقا و رشد انسان می‌شوند، اما اقدامات سلبی باعث مصونیت‌بخشی به اقدامات ایجابی است و چنانچه به امنیت‌بخشی بی‌توجهی شود، آفات آن ابتدا نقش خنثی‌کننده و در نهایت نقش تخریبی برای انسان در دوری از اعمال ایجابی و ایجاد مانع در مسیر انجام اقدامات ایجابی رقم خواهد زد. با این نگاه، چنانچه فردی اعمال ایجابی را انجام دهد و نسبت به اعمال سلبی بی‌توجهی کند، اعمال ایجابی او تباها خواهد شد و در مقابل، چنانچه نسبت به اعمال سلبی اهتمام ورزد، اما در انجام اقدامات ایجابی کوتاهی کند، طبعاً رشد، ارتقا و تقرب لازم را پیدا نخواهد کرد. بنابراین، الگوی مذکور می‌تواند رهنمونی حقیقی برای طراحی‌های اقدامات مربوط به توسعه و امنیت باشد. (حمزه پور، ۱۳۹۱: ۸۶)

واژه امنیت ملی مفهومی است که بعد از جنگ جهانی دوم جعل و درباره آن نظریه‌پردازی شده است تا راه‌ها و شیوه‌های تحصیل امنیت در چارچوب دولت و ملت برای انسان‌ها به ارمغان آورده شود. با اندکی تسامح، امنیت ملی را می‌توان توانایی یک نظام سیاسی در حفظ و تقویت ارزش‌های اساسی و حیاتی آن کشور دانست؛ لذا می‌توان دو بعد اساسی برای امنیت ملی هر کشوری قائل شد: یکی، بعد سلبی که دلالت بر رفع و تقلیل تهدیدهای موجود دارد و دیگری، بعد ایجابی که حکایت از ارتقا و بهینه‌سازی وضعیت زیست‌بوم جوامع در عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و ... دارد (کریمی مله، ۱۳۸۳: ۷۰۱).

تلاش جهت رسیدن به سطحی مطلوب از امنیت ملی یکی از اصلی‌ترین راهبردها و اهداف کلان نظام‌های سیاسی می‌باشد. با توجه به دو نوع نگاه سلبی و ایجابی به امنیت ملی، می‌توان گفت که دیدگاه سلبی، که ناظر بر تهدیدات امنیت ملی تعریف می‌شود، با فوریت بیشتری، نظر سیاست‌گزاران امنیت ملی کشورها را به خود جلب می‌کند و مطالعات ایجابی، به‌رغم اهمیت مضاعف، در حال حاضر، بیشتر جنبه مطالعاتی و نظری دارد. مطالعات امنیت ملی را می‌شود از دو رویکرد سنتی و نوین پی گرفت. رویکرد سنتی هم‌ارز مطالعات راهبردی در کشورهای غربی بوده و جنبه نظامی دارد، اما می‌توان گفت رویکرد نوین نگاهی کلان‌نگر به جوانب مختلف امنیت ملی دارد و به نظر می‌رسد در جهان امروز، بیش از هر زمان دیگر، به این دیدگاه جامع نیاز دارد.

در دوران معاصر گفتمان‌های مطالعات امنیتی عمدتاً در دو مقوله رایج مطرح شده که یکی گفتمان امنیت سلبی و دیگری گفتمان امنیت ایجابی می‌باشد. در گفتمان امنیت سلبی که ریشه در مکتب واقع‌گرایی داشته و عقبه فکری آن‌ها نیز بر اساس نگاه بدبینانه به ذات انسان است به دیدگاه نظریه‌پردازانی همچون ماکیاول و هابز^۱ می‌پردازد. در این دیدگاه امنیت با نبود تهدید تعریف می‌گردد و تهدید یکی از مهم‌ترین مفاهیم به کار رفته در تعریف امنیت می‌باشد. در این دیدگاه امنیت وضعیتی است که در آن نسبت به منافع بازیگر یا تهدیدی وجود ندارد یا در صورت وجود تهدید امان مدیریت مؤثر وجود دارد. در گفتمان امنیت ایجابی، امنیت به نبود تهدید تعریف نمی‌گردد بلکه علاوه بر نبود تهدید، وجود شرایط مطلوب برای تحقق امنیت نیز مورد تأکید است. این نگاه جدید معتقد است که ابعاد نرم‌افزاری کاملاً برتری دارد. مهم‌ترین مدعای کاربرد امنیت ایجابی آن است که «نبود تهدید، شرط لازم برای امنیت‌سازی است اما شرط کافی نیست.» با توجه به اینکه «تهدید» و «ارزش» کلماتی بنیادین در مطالعات امنیتی است، اگر امنیت را با استفاده از

کلمه «ارزش» معنا و تفسیر کنیم به گفتمان ایجابی و اگر در برابر کلمه «تهدید» معنا کنیم، به گفتمان سلبی امنیت پرداخته‌ایم (افتخاری، ۱۳۹۲: ۸۵-۶۶). تداوم همین تقسیم‌بندی را می‌توان در مطالعات امنیت ملی نیز دنبال کرد. مفهوم امنیت ملی به‌عنوان پرکاربردترین مفهوم در مطالعات امنیت است که از اضافه شدن واژه «ملی» به امنیت تشکیل می‌شود؛ یعنی بنا دارد امنیت را دربارهٔ یک ملت و برای آن مورد بحث قرار دهد.

برای دستیابی به مفهوم جامع امنیت در اسلام با اتخاذ رویکرد ایجابی و سلبی، هم مفاهیمی که در راستای تحقق مفهوم امنیت کاربرد دارند (ایجابی) و هم مفاهیمی که نقش مانع یا مخرب برای مفهوم امنیت دارند (سلبی)، مورد شناسایی قرار می‌گیرند تا بر اساس آن گزاره‌های جامعی استخراج و ارائه شود.

همان‌گونه که در بررسی مفهوم امنیت دو نوع گفتمان ایجابی و سلبی وجود دارد، امنیت ملی را نیز می‌توان ناظر به این دو گفتمان بررسی کرد. گفتمان ایجابی بیشتر بر کسب ارزش‌ها تأکید می‌کند درحالی‌که در گفتمان سلبی بر نبود و مقابله با تهدیدات تأکید می‌شود. باید توجه کرد که امنیت تنها مفهومی نیست که از طریق آن می‌توان به درک مسئله امنیت ملی نائل آمد، از لحاظ سنتی اکثر مطالبی که به تحلیل و تعریف این مسئله پرداخته‌اند همواره روی مفاهیم قدرت و صلح متمرکز بوده‌اند و تا حدودی هنوز هم هستند. افکار کسانی که رویکرد ناظر بر قدرت را ترجیح می‌دهند مبتنی بر مکتب رئالیستی^۱ (واقع‌گرایی) در روابط بین‌الملل است و نویسندگانی مانند تئی. اچ. کار^۲ و هانس مورگنتا^۳ نمایندگان آن هستند. می‌توان استدلال کرد که قدرت هم گویای الگوی بنیادی توانایی‌های موجود در نظام بین‌المللی است، هم انگیزهٔ اصلی رفتار فرینان صحنه آن است. اما کسانی که به رویکرد مبتنی بر صلح علاقه‌مند هستند، کم و بیش به آرای مکتب ایدئالیستی^۴ (آرمان‌خواهانه) متکی‌اند. آرمان‌خواهان استدلال می‌کنند که برداشت آن‌ها، در مقایسه با دیدگاه پراکندهٔ واقع‌گرایان، به ملاحظه جامع و کلی مسئله منجر می‌شود و در عین حال، توجه آن‌ها مستقیماً بر مسئله بنیادی جنگ متمرکز می‌شود. (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۴)

امنیت ملی دارای ابعاد مختلفی است. ابعاد چهارگانه شامل نظامی، اقتصادی، منابع/ محیطی و سیاسی/ فرهنگی می‌باشد. ابعاد مزبور از راه‌های گوناگون چنان به یکدیگر مربوط هستند که از لحاظ مفهومی به‌سختی می‌توان آن‌ها را جدا کرد. در مقام بررسی بعد

1. Realism
2. T.H.Carr
3. Morgenta
4. Idealism

نظامی امنیت ملی، تأکید بر مسأله حفاظت مستقیم فیزیکی از قلمرو دولت و ساکنان آن فراتر رفته است (ماندل، ۱۳۷۹: ۷۱). به اعتقاد بسیاری، تهدید نظامی هنوز اصلی‌ترین تهدید برای یک دولت محسوب می‌شود. زیرا تهدید نظامی همه اجزاء دولت، اعم از حاکمیت، سرزمین و نهاد دولت و از سویی دستاوردهای صنعتی، اقتصادی و تمدنی جامعه را مورد هدف قرار می‌دهد. جدیدترین جنبه امنیت ملی، امنیت منابع و زیست‌محیطی است. موضوعاتی همچون گازهای گلخانه‌ای، از بین رفتن جنگل‌ها، زوال منابع زیرزمینی از موضوعات مرتبط با امنیت محیط زیست است. در امنیت اجتماعی زیربنای امنیت ملی در مراحل بالاتر محسوب می‌شود و به نوعی ابتدایی‌ترین وظایف دولت‌ها برقراری امنیت اجتماعی است. از حیث نظری ناهنجاری‌های اجتماعی، قتل، سرقت، گسیختگی‌های اخلاقی، بحران‌های هویت در بحث امنیت اجتماعی مطرح می‌باشند. امنیت فرهنگی و نقش فرهنگ در امنیت داخلی و بین‌المللی محور مطالعات نوین است. در مطالعات امروزی ملاک و معیار توسعه‌یافتگی و ثبات سیاسی با شاخص‌های فرهنگی معین می‌شود (ربیعی، ۱۳۸۳: ۱۴۰-۱۵۸). در بعد دیگر امنیت اقتصادی عبارت است از میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم یک جامعه از طریق تأمین کالاها و خدمات، هم از مجرای عملکرد داخلی و هم حضور در بازارهای بین‌المللی. (ماندل، ۱۳۸۷: ۱۰۸)

با توجه به ابعاد اشاره شده کارکردهای متفاوتی برای امنیت ملی وجود دارد که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به کارکردهای امنیتی اقتصاد اشاره کرد. دولت‌هایی که دارای اقتصاد ضعیف هستند امنیتی متزلزل دارند که برای جبران آن راهکارهای اقتصادی باید به سرعت و به‌شدت مورد توجه و دستور کار نظام قرار گیرد.

در دیدگاه آیت‌الله جوادی آملی در زمینه ارتباطات انسانی با کفار و مشرکین و ارتباط با استکبار که در برقراری و حفظ امنیت مؤثر است این‌گونه آمده است.

اسلام با کفر و شرک هیچ پیوندی و هیچ آشنایی و آشتی‌ای ندارد؛ لیکن همین اسلامی که کفر را باطل می‌داند، کافر را به حقیقت مایل می‌داند، هرچند کافر می‌خواهد به سراغ حقیقت برود؛ ولی به بیراهه افتاده و آنچه را یافته است مطلوب وی نیست. سرش آن است که کافر فطرت مشترک انسانی را دارد، هرچند کفر، باطل است و برهان‌پذیر نیست، از این رو تنظیم روابط انسان‌های مسلمان و موحد با کافر، روی بخش مشترک فطرت آنهاست. آیت‌الله جوادی آملی بر اساس آیات قرآن درباره رابطه با کافران می‌فرماید آنان که به جامعه اسلامی ضرری نمی‌رسانند و بر ضد مسلمانان توطئه‌ای نمی‌کنند، گرچه دین و اعتقادشان مبعوض شمامست، خدای سبحان شما را نهی نمی‌کند که با آنان رابطه مسالمت‌آمیز و نیکی و عدالت داشته باشید، چون خداوند، عدالت‌گرا را دوست دارد.

از منظر آیت الله جوادی آملی ظلم‌ستیزی اسلام دو بخش دارد: «ظلم نکردن» و «زیر بار ظلم نرفتن». ظلم به معنای هرگونه تجاوز از حق، در اسلام مذموم است. حکماً آن را سه قسم (ظلم میان انسان و خدای، انسان و نفس او، بین او و مردم) دانسته‌اند که یک بخش آن اجتماعی است. خدا مردم ظالم را در مسیر هدایت و کمال قرار نخواهد داد. بلکه آن‌ها را نابود خواهد کرد. اسلام نه دین سلطه‌پذیر است و نه سلطه‌گر، چون معیار این روابط را قسط و عدل تنظیم می‌کند. اسلام در عین حال که در سوره مبارکه «ممتحنه» رابطه با کافران را امضاء کرده، در سوره «انفال» و «توبه» رابطه با مستکبران را امضاء نکرده، چون با کافر زندگی مسالمت‌آمیز ممکن هست، چرا که علی‌رغم عدم پذیرش اصول الهی، اصول انسانی را می‌پذیرد؛ اما مستکبر نه اصول الهی را می‌پذیرد و نه اصول انسانی را. (جوادی آملی، ۱۳۸۸: ۱۷۵)

در بیان جایگاه و ضرورت ارتباطات انسانی اثربخش بر امنیت باید اذعان داشت که امنیت از درون انسان نشئت می‌گیرد و ارتباط وثیقی با ایمان دارد. هرگاه آدمی بتواند به مدیریت عقل خویش، تعادل لازم را بین قوای درونی خود مانند غضب، شهوت و ... برقرار کند انسان ایمنی است. انسان‌های ایمن جامعه‌ی ایمن و انسان‌های نایمن جامعه‌ی نایمن را تشکیل می‌دهند. در رهیافت توحیدی امنیت با پذیرش ولایت الهی، عمل به دستورات وحی و عقل، قرار داشتن در زیر پرچم حق، و رجوع به فطرت الهی و کنترل هواهای نفسانی و خوف و رجا نسبت به آینده، محقق می‌شود. در رهیافت توحیدی، هدف غایی امنیت این است که زمینه کمال انسانی از طریق عبودیت برای رسیدن به قرب الهی فراهم شود. مفهوم امنیت از یک سو بسیط است بدین معنا که هر انسانی امنیت یا ناامنی را درک می‌کند؛ ولی از سوی دیگر پیچیده‌است و تعاریف متعدد و متنوعی از آن ارائه می‌شود. برای درک بهتر مفهوم امنیت، در مطالعات امنیتی تلاش می‌شود که این مفهوم را به اجزاء کوچک‌تر و قابل درک‌تری بشکنند. من جمله؛ تجزیه‌ی مفهوم امنیت به ارکان آن. ارکان امنیت عبارتند از: مرجع امنیت، تهدید امنیت، تولیدکننده‌ی امنیت، ابزار و روش تولید امنیت و بالأخره غایت امنیت. مهم‌ترین رکن امنیت مرجع امنیت است. مرجع امنیت ناظر بر این سؤال اساسی است: که امنیت چه کسی؟ یا چه چیزی؟ با توجه به مبانی نظری تحقیق می‌توان دریافت که مرجع امنیت انسان‌هایی هستند که با نحوه ارتباطات خود می‌توانند زمینه امنیت یا ناامنی را ایجاد نمایند.

طی بررسی پیشینه‌های تحقیقات انجام شده، موضوعات ارتباطات انسانی و امنیت ملی هر کدام به صورت جداگانه و تحت عناوین مختلف مورد تحقیق واقع شده‌اند ولی الگوی مشابه جهانی در خصوص ارتباطات انسانی اثربخش به‌منظور ارتقای امنیت ملی مبتنی بر

آموزه‌های قرآنی یافت نشد. بنابراین می‌توان اذعان داشت که پژوهش پیش‌رو با عنوان «تبیین الگوی ارتباطات انسانی اثربخش به منظور ارتقای امنیت ملی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی» نسبت به تحقیقات انجام شده از نوآوری برخوردار بوده و می‌تواند الگویی برای انجام تحقیقات بعدی در زمینه‌های مختلف ارتباطات انسانی اثربخش و امنیت باشد. در این مقاله در جهت تقویت توجه به مبانی کلام وحی سعی شده است به مؤلفه‌های ارتباطات انسانی اثربخش مبتنی بر آموزه‌های قرآنی پرداخته و عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت ملی تشریح شود.

پیشینه پژوهش

هاشمیان فرد (۱۳۸۷) در مقاله‌ای که با عنوان اصول امنیت قرآن کریم در روابط بین ملت‌ها انجام شد به این نتایج رسید که، از جمله انواع امنیت که قرآن به آن توجه نموده است، امنیت جانی و ضرورت حفظ جان انسان‌ها است که بسیار مورد توجه قرآن قرار گرفته است. کانونی‌ترین موضوع روابط انسانی، امنیت می‌باشد. علاوه بر نیازهای مهم انسان، امنیت باید یکی از ضروری‌ترین و مهم‌ترین آن‌ها بوده و باید در رأس برنامه‌ها قرار گیرد.

سهرابی (۱۳۹۶) طی مقاله‌ای با عنوان مؤلفه‌های امنیت پایدار از منظر قرآن کریم با روش تحلیل محتوای کیفی به این نتایج رسید که مفهوم امنیت در قرآن شامل مواردی از قبیل امنیت سرزمین، امنیت راه‌ها، ایمنی از آسیب دشمن و ... است. قرآن کریم مؤلفه‌هایی از قبیل ولایت‌پذیری، وحدت، حفظ اسرار نظام، اقتدار حاکم، قاطعیت در مجازات اخلاص‌گران و پاسخ قاطع به تجاوز دشمن را عامل پایداری امنیت معرفی کرد.

حسینی (۱۳۹۷) طی مقاله‌ای با عنوان بررسی الگوی مفهومی امنیت در منابع دینی که به روش تحلیل محتوای کیفی انجام شد به این نتایج دست یافت که با توجه به اصول، عمل به دستورات قرآن، صلح‌طلبی و پرهیز از تعصب در برخورد با مخالفان، خوش‌خلقی، مبارزه با جنگ‌افروزان و فتنه‌گران، نهی از طاغوت، پرهیز از استبداد و اجبار، ظلم‌ستیزی، پایبندی به پیمان و برخورد با پیمان‌شکنان، پایبندی به قوانین الهی، در آمیختن نرمش و قاطعیت، برقراری قسط و عدل، توجه به وحدت، رسیدگی به فقرا، موارد قابل احصاء از منابع دینی است و سیره امنیتی پیامبر برگرفته از قرآن بوده است و در عصر تمدن نوین اسلامی نیز می‌بایست از همان اصول تبعیت نمود.

نوبری (۱۳۹۹) طی مقاله‌ای با عنوان مفهوم‌شناسی امنیت در قرآن که به روش معناشناسی ایزوتسو انجام شده است به این نتایج دست یافت که تأمین امنیت مستلزم

لوازمی نظیر داشتن سرزمین و محل استقرار، دلیل محور بودن، برنامه‌های دقیق رونق اقتصادی و دفاعی، تحول باورها و رفتارها و داشتن استحکامات نظامی می‌باشد.

روش پژوهش

روش این مقاله، کیفی از نوع تحلیل مضمون می‌باشد. در رویکرد تحلیل مضمون، پژوهشگر در آغاز کلیه متون مرتبط با پژوهش خود را گردآوری می‌نماید که در این پژوهش آیات قرآن مجید می‌باشد. روش انتخاب و شناسایی آیات مرتبط به این نحو بود که در مرحله نخست مفاهیم معنادار از متن قرآن مجید با کمک تفسیر نور استخراج گردیدند. در این خصوص کلمات عربی «امن» «خوف» «اطمینان» «سکینه» «حزن» «سلام» و معانی آن‌ها که هم‌معنی، مترادف و یا متضاد با واژه امنیت بود و بیشترین ارتباط معنایی را با واژه امنیت داشت و کلمات فارسی «منافق» «دشمن» «مخالف» «کفار» «مشرک» انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت.

ابتدا آیاتی که کلمات فوق به‌صورت موضوعی در آن به کار رفته بود را انتخاب و با دقت در معانی آن ضمن کدگذاری و احصاء مؤلفه‌های ارتباطات انسانی اثربخش به‌منظور ارتقای امنیت ملی، استخراج نموده و سپس نظر صاحب نظران زیر جهت اطمینان از صحت احصاء کلمات و آیات مرتبط موضوع تحقیق دریافت و اعمال گردید.

- دکتر مجتبی جعفری : استادیار دانشگاه آزاد اسلامی و مدیر گروه معارف
 حجت‌الاسلام‌والمسلمین احمدشاه سنایی : عضو هیئت علمی دانشگاه و مدیر گروه معارف
 حجت‌الاسلام‌والمسلمین سیدتقی حسینی : سطح خارج حوزه، دانشجوی دکتری و مدرس دانشگاه
 حسین کشاورز : حافظ کل قرآن و مدرس جامعه القرآن
 حجت‌الاسلام‌والمسلمین سیدمصطفی میرحیدری : کارشناس علوم قرآنی

بعد از استخراج و دسته‌بندی مقوله‌های مرتبط، در قالب مضامین هم‌معنا به‌صورت خوشه‌ای طبقه‌بندی شده و سپس پایایی آن‌ها بر مبنای روش هولستی^۱ ارزیابی می‌گردند. بعد از خوشه‌بندی، ۲۱۶ مضمون کلیدی، ۳۶ مضمون یکپارچه‌کننده و چهار مضمون کلان حاصل گردید که مضامین کلیدی و یکپارچه‌کننده‌ی به دست آمده در قالب شبکه‌ای تصویری با عنوان شبکه مضامین تهیه گردید.

1. holsty

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات: در این پژوهش، محقق در آغاز با مراجعه به تفسیر نور قرآن مجید، آیات مرتبط با ارتباطات انسانی و امنیت ملی را استخراج نموده (جدول ۱) و مفاهیم معنادار منتج از آن را در (جدول ۲) گردآوری نموده است. دسته‌بندی خوشه‌های معنایی را هم در (جدول ۳) تنظیم نموده است. در ادامه بعد از تلفیق کدهای مشترک، مضامین کلیدی مستخرج را با اعمال نظر گروهی از خبرگان این عرصه، مضامین یکپارچه‌کننده و مضامین کلان را به دست آورده که نتایج حاصل از آن در (جدول ۴ و ۵ و ۶ و ۷) گردآوری شده و در نهایت نیز شبکه مضامین را ترسیم کرده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این تحقیق، ۲۱۶ مضمون کلیدی و ۳۶ مضمون یکپارچه‌کننده و چهار مضمون کلان مرتبط از آیات قرآن کریم در مورد ارتباطات انسانی و امنیت و مشتقاتش با استناد به تفسیر نور، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

مرحله اول: محقق در اولین مرحله با توجه به تفسیر قرآن مجید، مضمون‌های مرتبط با ارتباطات انسانی و امنیت را از آیات مستخرج نموده است. مضمون‌ها به صورت مستقیم از تفسیر نور استخراج گردیده و محقق در محتوای تفسیر هیچ‌گونه دخل و تصرفی نکرده است.

جدول ۱. بخشی از آیات مستخرج و ترجمه و تفسیر آن

متن آیه	ترجمه آیه	تفسیر آیه	مفهوم معنادار
... الَّذِينَ آمَنُوا وَجِئَتْ النَّهَارِ وَ أَكْفَرُوا آخِرَةً لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ آل عمران «۷۲»	و گروهی از اهل کتاب گفتند: به آنچه بر مؤمنان نازل شده است، در آغاز روز ایمان آورید و در پایان روز کافر شوید، شاید (با این حيله، آن‌ها از اسلام) باز ...	یکی از سیاست‌های دشمن، ایجاد ارتباط و سپس قطع آن، به منظور ایجاد تزلزل در جامعه است. «لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ»	برقراری ارتباط و قطع آن سیاست دشمن برای ضربه زدن
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاَنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا اغْدُلُوا هُوَ أَقْرَبُ مائده «۸»	ای کسانی که ایمان آورده‌اید! همواره برای خدا با تمام وجود قیام کنید و به انصاف و عدالت گواهی دهید و هرگز دشمنی با قومی، شما را به بی‌عدالتی وادار نکند. به عدالت رفتار کنید ..	در سیاست‌گذاری‌ها و روابط داخلی و خارجی؛ حتی نسبت به دشمنان هم عادل باشیم. «شَنَاَنُ قَوْمٍ»	رعایت عدالت با دشمنان داخلی و خارجی

مفهوم معنادار	تفسیر آیه	ترجمه آیه	متن آیه
عدم ترس از توطئه دشمن	در هر شرایطی توکل بر خدا کنیم و از دشمنان و توطئه‌های آنان هراسی نداشته باشیم. «أَنَّ اللَّهَ مُؤْمِنٌ كَيْدٍ»	آن، (شکست دشمن و پیروزی شما لطف خدا بود.) و (بدانید) که خداوند، سست‌کننده‌ی نیرنگ کافران است.	ذَلِكُمْ وَّ أَنَّ اللَّهَ مُؤْمِنٌ كَيْدِ الْكَافِرِينَ انفال «۱۸»
تضعیف رهبر و روش و هدف دشمن	تضعیف رهبر، یکی از روش‌ها و هدف‌های اصلی دشمن است. «أُتِغْلَمُونَ أَنْ صَالِحاً مُرْسَلٌ»	سران مستکبر قوم صالح، به مستضعفانی که ایمان آورده بودند، گفتند: آیا علم دارید که صالح از طرف پروردگارش فرستاده شده است؟ (مؤمنان در پاسخ به ایجاد شک و تردید آنان) گفتند: قطعاً ما به آنچه ...	قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحاً مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ اعراف «۷۵»
برخورد شدید با دشمنان	مشرکان با مؤمنان دشمنی دارند، پس در برخورد شدید با آنان، هیچ‌گونه تردیدی نداشته باشید. «لَا يَرْقُبُونَ فِي	(مشرکان پیمان‌شکن، نه تنها دربارهی شما، بلکه) دربارهی هیچ مؤمنی، (هیچ‌گونه) حق‌خویشاوندی و (هیچ) عهد و پیمان را مراعات نخواهند کرد و ایشان همان تجاوزکارانند.	لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وَّ لَا ذِمَّةً وَّ أُولَئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ توبه «۱۰»
در اسلام اصل بر فکر، برهان، موعظه و زندگی مسالمت‌آمیز است؛ مگر برای رفع مزاحمان اجتماعی و سرکوبی مستکبران یا برای دفاع، حتی در ماه‌های حرام.	در اسلام اصل بر جنگ نیست، بلکه بر فکر، برهان، حکمت، موعظه و زندگی مسالمت‌آمیز است؛ مگر برای رفع مزاحمان اجتماعی و سرکوبی مستکبران یا برای دفاع، حتی در ماه‌های حرام. «قَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ»	همانا تعداد ماه‌ها نزد خداوند، در کتاب (آفرینش) خدا و از روزی که آسمان‌ها و زمین را آفرید، دوازده ماه است، که چهارماه از آن (جنگ) حرام است، این آیین ثابت و پابرجاست. پس در این ماه‌ها، با جنگ و خونریزی بر خود ستم نکنید و جملگی با همه‌ی مشرکان	إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكََ لِلَّذِينَ أَلْقَمُوا فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَّ قَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً توبه «۳۶»

متن آیه	ترجمه آیه	تفسیر آیه	مفهوم معنادار
وَا يَا قَوْمِ لَا يَجْرِمُكُمْ شِقَاقِي أَنْ يَصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ «۸۹»	و (حضرت شعیب گفت): ای قوم من! دشمنی و مخالفت با من، شما را به کاری وادار نسازد که (عذابی) مثل آنچه به قوم نوح، یا قوم هود (و) یا قوم صالح رسید ...	حتی با مخالفان نیز با لحن خوب سخن بگوییم. «یا قَوْم»	لحن خوب داشتن با مخالفان
وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ حجر «۸۹»	و بگو همانا من همان هشداردهنده روشنگرم.	۱- همان‌گونه که نرمی و عطوفت با مؤمنان و دوستان لازم است، «و اخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ» قاطعیت در برابر مخالفان نیز ضروری است. «قُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ»	قاطعیت داشتن در برابر مخالفان

مرحله دوم: در دومین مرحله محقق، مفاهیم معنی دار را از (جدول ۱) استخراج نموده است.

جدول ۲. بخشی از مفاهیم استخراج شده مرتبط با امنیت

ردیف	مفهوم معنادار مستخرج	ردیف	مفهوم معنادار مستخرج
۱	شایعه‌سازی کار دشمن	۱۱	باز گذاشتن راه بازگشت دشمن
۲	تمسخر کردن دشمن به جای پذیرش منطق	۱۲	وفای به عهد با دشمن
۳	تبلیغات دشمن جهت قوی جلوه دادن خودش	۱۳	قرار نگرفتن در موضع انفعالی در برابر دشمن
۴	لجاجت شیوه منافقان	۱۴	ضرورت اطلاع از طرح و نقشه دشمن
۵	تبدیل دشمن به دوست با برخورد مناسب	۱۵	برخورد قاطعانه با دشمن مغرور
۶	نفوذ از روش‌های دشمن	۱۶	برخورد سریع، دقیق و کوبنده با دشمن
۷	تضعیف رهبر روش و هدف دشمن	۱۷	آمادگی رزمی جهت مقابله با حمله دشمن
۸	فشار آوردن شیوه دشمن برای ضربه زدن	۱۸	گاهی بسیج مردمی برابر دشمن
۹	بهبانگی شیوه دشمن	۱۹	تبری جستن از دشمنان
۱۰	رعایت عدل و انصاف با دشمنان	۲۰	عدم غفلت از ستون پنجم دشمن

مرحله سوم: در مرحله سوم پژوهشگر، مضمون‌های استخراج شده (جدول ۲) را که مشابه هم هستند و موضوع یکسان دارند، متناسب با موضوع مفاهیم، ذیل مفاهیم پایه، طبقه‌بندی نموده و به شکل خوشه‌های معنایی تنظیم نموده که بخشی از آن در (جدول ۳) آمده است.

جدول ۳. بخشی از جدول تنظیم خوشه‌های معنایی که خلاصه‌سازی و جمع‌بندی شده

مضمون پایه	مفهوم معنادار مستخرج	ردیف
تبلیغات	تلاش دشمن جهت ضربه فکری	۱
	تبلیغات دشمن جهت قوی جلوه دادن خودش	۲
	تبلیغات روش دلسردکننده منافقان	۳
	حرکت تبلیغاتی دشمن همیشگی و فراگیر	۴
	انحراف فکری و فرهنگی جامعه نتیجه کار مداوم دشمن	۵
	استفاده کفار از تبلیغات منفی	۶
	اصرار دشمن بر تبلیغات مؤثر	۷
	جوسازی، سخن‌چینی، شایعه‌پراکنی و تبلیغات سوء روش دشمن	۸
تفرقه و فریب	عوام‌فریبی حربه دشمن	۹
	ایجاد نفاق و تفرقه روش دشمن	۱۰
	ایجاد تفرقه ترفند منافقان	۱۱
	ایجاد فتنه کار منافقان	۱۲
	ایجاد تفرقه بین خواص شیوه منافقان	۱۳
	چرب‌زبانی و چاپلوسی شیوه منافقان	۱۴
ضربه زدن دشمن	فرصت‌طلبی دشمن برای ضربه زدن	۱۵
	برقراری ارتباط و قطع آن سیاست دشمن برای ضربه زدن	۱۶
	اشاعه فساد شگرد دشمن جهت ضربه زدن	۱۷
	فشار آوردن شیوه دشمن برای ضربه زدن	۱۸
وفای به عهد	وفای به عهد حتی با کفار	۱۹
	وفای به عهد با دشمن	۲۰
ادب	عدم ناسزاگویی به مخالفان	۲۱
	لحن خوب داشتن با مخالفان	۲۲

ردیف	مفهوم معنادار مستخرج	مضمون پایه
۲۳	عدم غفلت در برابر تلاش‌های دشمن	غفلت نکردن
۲۴	تحقیق در مورد دشمن	
۲۵	هوشیاری در برابر دشمن	
۲۶	هوشیاری رهبر در برابر دشمنان	
۲۷	عدم غفلت از ستون پنجم دشمن	
۲۸	عدم غفلت از حامیان دشمن	

مرحله چهارم: در چهارمین مرحله مضامین یکپارچه‌کننده، حاصل از تلخیص و تلفیق مضامین کلیدی مشترک به دست آمده است و در پایان بر مبنای ادبیات تحقیق و اهداف پژوهش، مضامین کلان، نامگذاری و مشخص گردیده است. مضامین حاصل در جداول ۴ و ۵ و ۶ و ۷ نشان داده شده.

جدول ۴. مضمون کلان خصایص خصمانه معاندان

مضامین یکپارچه‌کننده	مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه‌کننده	مضامین کلیدی
دروغ و نفاق	سوگند دروغ شیوه منافقان	تفرقه و فریب	ایجاد تفرقه بین خواص شیوه منافقان
	سوگند دروغ نشانه منافقان		ایجاد تفرقه شیوه دشمن
	دروغ‌گویی شیوه منافقان		چرب‌زبانی و چاپلوسی شیوه منافقان
	شایعه‌سازی کار دشمن		جلوه دادن حق به باطل توسط دشمن
تحقیر و استهزاء	چندچهره بودن منافق	یاوه‌سرایی	یاوه‌سرایی ابزار دشمنان
	تحقیر دیگران شیوه منافقان		یاوه‌گو بودن کفار
	تحقیر و تمسخر حربه کفار		یاوه‌سرا بودن مخالفان
	مسخره کردن دشمن به جای پذیرش منطق		یاوه‌گو بودن دشمنان
تبلیغات	استهزا و تبلیغات شدید دشمن	حسادت	توجه به حسادت دشمنان
	مسخره کردن حق شیوه دشمن	نفوذ	نفوذ از روش‌های دشمن
	استهزا شیوه منافقان		دشمن دارای عوامل نفوذی
تبلیغات دشمن جهت قوی جلوه	تهمت	تهمت	استفاده از حربه تهمت توسط

مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی
	کفار	دادن خودش	تبلیغات روش دلسردکننده منافقان
		تبلیغات روش دلسردکننده منافقان	
تضعیف	تضعیف رهبر روش و هدف دشمن	حرکت تبلیغاتی دشمن همیشگی و فراگیر	انحراف فکری و فرهنگی جامعه نتیجه کار دشمن
		تضعیف رهبر شیوه مخالفان	
تبلیغات	تهدید و زورگویی روش دشمن	استفاده کفار از تبلیغات منفی	اصرار دشمن بر تبلیغات مؤثر
		تهدید حربه کفار	
لجاجت	ضربه زدن	جوسازی سخن چینی جاسوسی شایعه پراکنی تبلیغات سوء روش دشمن	تهاجم فرهنگی دشمن مقدم بر تنهاجم نظامی
		برقراری ارتباط و قطع آن سیاست دشمن برای ضربه زدن	
لجاجت	فرصت طلبی دشمن برای ضربه زدن	لجاجت شیوه کفار	لجاجت شیوه منافقان
		اشاعه فساد شگرد دشمن جهت ضربه زدن	
تفرقه و فریب	بهاانه جویی	عوام فریبی حربه دشمن	ایجاد تفرقه ترند منافقان
		فشار آوردن شیوه دشمن برای ضربه زدن	
		بهاانه جویی روش منافقان	
	بهاانه تراشی مخالفان	ایجاد فتنه کار منافقان	

جدول ۵. مضمون کلان مدارای ارتباطی

مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی
عدل و انصاف	عفو و گذشت	رعایت عدل و انصاف با دشمنان	عدم تجاوز از حق در برابر
		رعایت تقوا حتی هنگام جنگ	
		نبستن مسیر عفو بر مخالفان	
	عفو منافقان در صورت توبه		
	باز گذاشتن راه بازگشت		

مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده	
برای مخالفان		دشمنان		
وفای به عهد حتی با کفار	وفای به عهد	پذیرش برهان دشمنان		
وفای به عهد با دشمن		پذیرش سخنان منطقی مخالفان		
عدم ناسزاگویی به مخالفان	ادب	فرق گذاشتن بین کفار آزاررسان و بی آزار		
لحن خوب داشتن با مخالفان		استفاده از حقوق و عدالت اجتماعی برای کفار غیرحربی		
عدم مجادله با مخالفان	مجادله	برخورد عادلانه حتی با دشمن	عدل و انصاف	
عدم تسلیم برابر هیاهوی مخالفان	شجاعت	عدم فشار اقتصادی به دشمن		
نهراسیدن از جنگ روانی دشمن		برگشت امانت حتی به مخالفان		
سرسختی در برابر دشمن		رعایت عدالت با دشمنان داخلی و خارجی		
عدم نگرانی از لجاجت کفار		رعایت انصاف با مخالفان		
عدم ترس از تهدید مخالفان		رعایت انصاف با دشمن		
عدم ترس از عصبانیت دشمن		پایبندی به قراردادهای بین‌المللی با کفار		
عدم ترس از توطئه دشمن		رعایت عدل حتی در جنگ		
عدم هراس از استهزا دشمن		جنگ ما تدافعی، دشمن آغازگر جنگ		
عدم اظهار ضعف در برابر دشمن		مدارا با مخالفان		مدارا
مرعوب کفار نشدن		پذیرش درخواست پناهندگی دشمن		
قرار نگرفتن در موضع انفعالی در برابر دشمن		صبر در برابر مخالفان		
ابتکار عمل در برابر دشمن		عدم بایکوت همیشگی مخالفان		
زیرکی و سیاست رهبر در		زیرکی	باز بودن راه گفتگو با مخالفان	

مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی
	برابر دشمن		رابطه به شرط احترام دشمن به ارزش‌های ما
	زیر نظر داشتن حرکات دشمن		عدم تعجیل در برابر دشمن
	زیرک در برابر دشمن		گاهی نیاز به مدارا با دشمن
	ضرورت کنار زدن مخالفان به شکل زیبا		پذیرش آتش‌بس واقعی دشمن
	فریب دشمن را نخوردن		دعوت مخالفان به تفکر
مدارا	عدم اعتماد به تجلیل منافقان	زیرکی	قبول پیشنهاد صلح در اوج قدرت توسط رهبر
	ساده‌لوح نبودن در برابر دشمن		تبدیل دشمن به دوست با برخورد مناسب
	دلگرم نبودن به چرب‌زبانی منافقان		عفو دشمن به شرط عدم جسارت
عفو و گذشت	فریب نخوردن از مخالفان		باز گذاشتن راه بازگشت دشمن
	ضرورت اطلاع از طرح و نقشه دشمن		عدم ملامت دشمن متنبه بدلیل گذشته‌اش
	عدم ساده‌لوحی در برابر منافقان		

جدول ۶. مضمون کلان قاطعیت مبتنی بر احترام ارتباط‌گر

مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی
بصیرت	تحلیل صحیح جهت شناخت دشمن	مقاومت	بهانه ندادن دست دشمن
	عدم اعتماد رهبر به هر گزارشی		مقاومت رهبر در برابر استهزا دشمن
	تأثیر نپذیرفتن مسئولان از عیب‌جویی منافقان	نغوذناپذیری	مقاومت در برابر فشار دشمنان
	ختنی کردن تبلیغات منافقان		مراقبت از عوامل نفوذی

مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده
دشمن			
ترس و طمع راه نفوذ دشمن		مواظب منافقان نزدیک بودن	
مراقبت از نفوذی‌های دشمن		پیش بینی یاوه سرایی مخالفان	
عدم پذیرش سرپرستی کفار		دشمن را ساده و ناتوان ننگریستن	
عدم سلطه‌پذیری کفار	سلطه‌ناپذیری	شناسایی آگاهانه دشمن قبل از جنگ	
عدم اقدام به اموری که موجب سلطه دشمن می‌شود	سلطه‌ناپذیری	تقیه در هنگام ضرورت	
در اسلام اصل بر فکر، برهان و حکمت نه بر جنگ		مراقبت از تبلیغات دشمن	
اعتراض به کفار همراه با استدلال		دوستان نادان بدتر از دشمنان	
تلاش جهت هدایت دشمنان		آگاهی رهبر از تحرکات کفار	
ارائه منطق و جواب محکم در برابر مخالفان		عدم سکوت در برابر یاوه گویی کفار	بصیرت
استفاده رهبر از منطقی‌ترین شیوه در برابر دشمنان	استدلال	پیش‌بینی دشمنان آینده	
تأکید روی مشترکات با مخالفان در مذاکرات		اطلاع‌رسانی به مردم از تبلیغ دشمن	
استفاده از پاسخ منطقی در برابر مخالفان		یاران دشمن هم دشمن هستند	
منطق قوی سلاحی در برابر مخالفان		بستن بهانه بر منافقان	بهانه ندادن
خلع سلاح دشمن با منطق		مسدود کردن راه بهانه بر مخالفان	

جدول ۷. مضمون کلان استراتژی‌های ارتباط‌گر در برابر معاندان

مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی
قاطعت	بسیج مردمی	بسیج در برابر دستگیری دشمن	قاطعت در برابر دشمن
		بسیج مردم جهت مقابله با دشمن	قاطعت و وحدت در مقابل منافقان
		گاهی بسیج مردمی برابر دشمن	قاطعت داشتن در برابر مخالفان
قاطعت	بایکوت	عدم پیوند خانوادگی با دشمن	عدم سازش با دشمن
		عدم محبت به کفار به بهانه جذب آنها	برخورد قاطعانه با دشمن مغرور
		عدم رابطه با کفار	برخورد قاطعانه با منافقان
		بایکوت کردن منافقان	عدم دلسوزی برای منافق لجوج
برخورد	بایکوت	طرد مخالفان	وظیفه نظام برخورد با متخلفان حفظ امنیت
		بایکوت دشمنان	برخورد متناسب با برخورد دشمن
		قطع رابطه با دشمن	برخورد سریع، دقیق و کوبنده با دشمن
		عدم دوستی با کفار	برخورد با دشمن بنیانی نه سطحی
		تبری جستن از دشمنان	استفاده از بهترین شیوه در برخورد با دشمنان
برخورد	برائت	عدم ابراز دوستی با دشمنان	عدم امنیت برای اخلال‌گران
		ضرورت لعن و نفرین بر دشمن	برخورد با فتنه‌گر حتی در صورت فرار
		اعلام برائت از کفار مکرر و علنی	مجازات برای برهم‌زنندگان امنیت جامعه
برخورد	تهدید دشمن	ایجاد رعب در دل دشمن	ایجاد وحشت و اضطراب کیفر مخلان امنیت

مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده	مضامین کلیدی	مضامین یکپارچه کننده
تهدید کردن دشمنان		رسوا کردن منافقان	
لزوم تهدید منافقان		پاسخ به یاوه‌گویی دشمن	
غفلت از دشمن هرگز	غفلت نکردن	شناخت و برخورد متناسب با دشمن	
تحقیق در مورد دشمن		ایجاد وحشت در دل دشمن	
هوشیاری در برابر دشمن		مبارزه هم با دشمن خارجی هم با دشمن داخلی	
هوشیاری رهبر در برابر دشمنان		تلاش جهت بیرون راندن دشمن	مقابله به مثل
عدم غفلت از ستون پنجم دشمن	غفلت نکردن	به جای تدافع موضع تهاجمی با دشمن	مقابله به مثل
عدم غفلت از حامیان دشمن		جنگ در برابر دشمنان خارجی	
عدم غفلت در برابر تلاش‌های دشمن		مایوس نمودن دشمنان از خود	
عدم غفلت در برابر کفار		ایجاد یاس در دشمنان	
جهاد تلاش برای رهایی مستضعف از سلطه مستکبر	جهاد	تقویت نیروها در برابر دشمن	مقابله به مثل
جهاد برای مقابله با فتنه		آمادگی رزمی جهت مقابله با حمله دشمن	
گاهی جهاد به صورت زبانی		مقابله به مثل با دشمن در پیمان	
امید نداشتن به مرفهان تن‌پرور برای جهاد		حمله به دشمن همانند حمله دشمن	
طرد تارکان بدون عذر جهاد		مقابله به مثل در برابر دشمن	
انتقاد کردن از جهادگريزان		استفاده از تبلیغات دشمن علیه دشمن	
جهاد با جان و مال واجب		عکس‌العمل در برابر استهزا دشمن	
سبقت گرفتن در جهاد		کار فرهنگی مقابل کار فرهنگی دشمن	

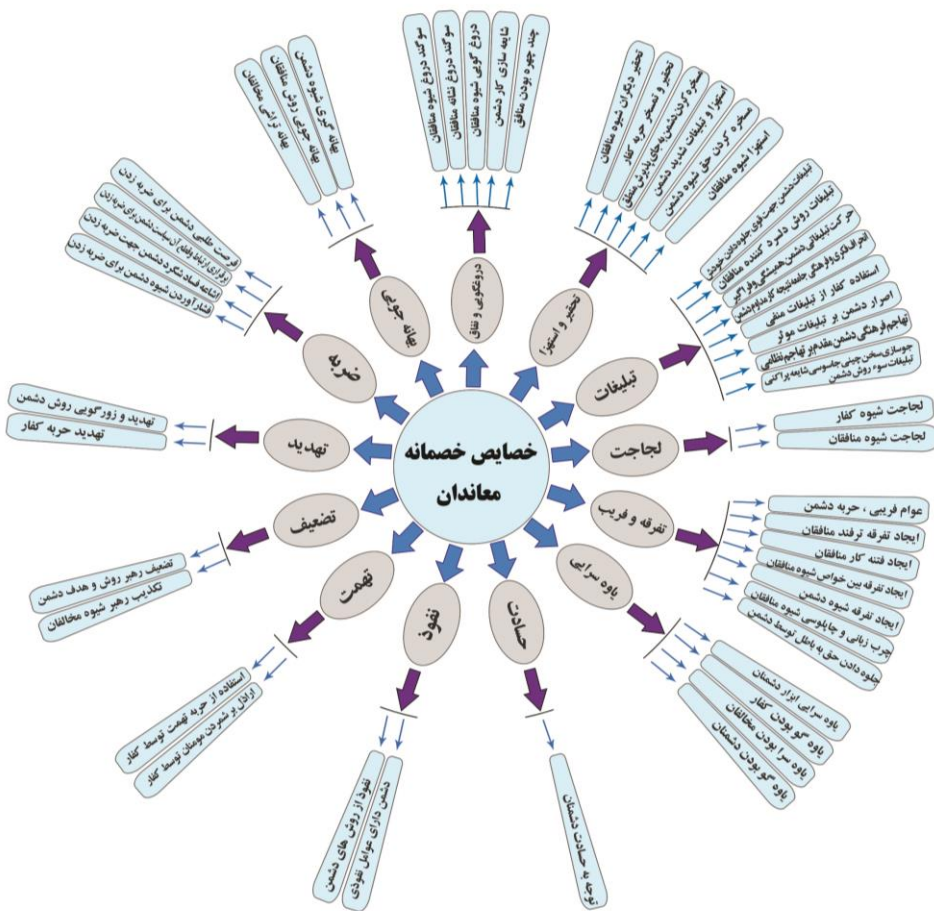

مضامین	مضامین کلیدی	مضامین	مضامین کلیدی
یکپارچه کننده	مضامین کلیدی	مضامین کلیدی	یکپارچه کننده
	اصلاح جامعه از طریق جهاد با کفار و منافقان	دفاع و مقاله به مثل از حقوق انسانی	

شبکه مضامین

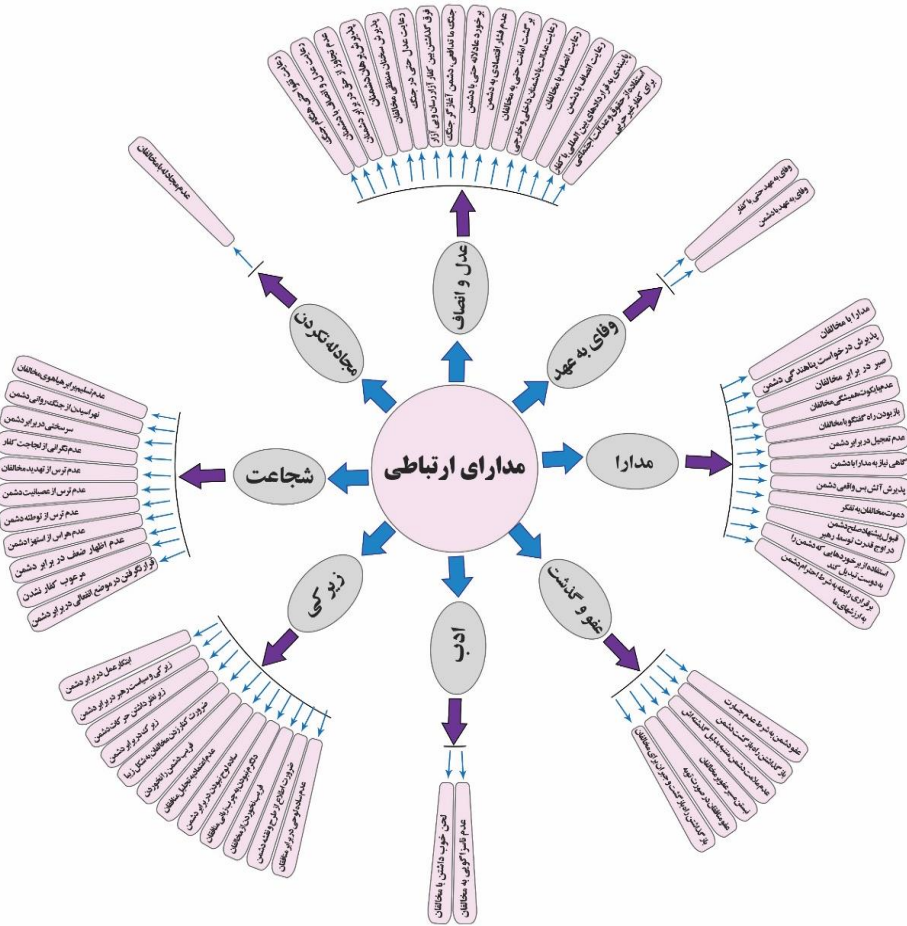
با بررسی‌های انجام شده، چهار مضمون کلان به دست آمد که مضمون اول، خصایص خصمانه معاندان می‌باشد. این مضمون همراه با مضامین یکپارچه‌کننده و کلیدی آن در (شکل ۱) ترسیم گردیده است.

شکل ۱. خصایص خصمانه معاندان

منبع: نگارندگان مقاله

مضمون دوم، مدارای ارتباطی است. این مضمون همراه با مضامین یکپارچه‌کننده و کلیدی آن در (شکل ۲) ترسیم گردیده است.

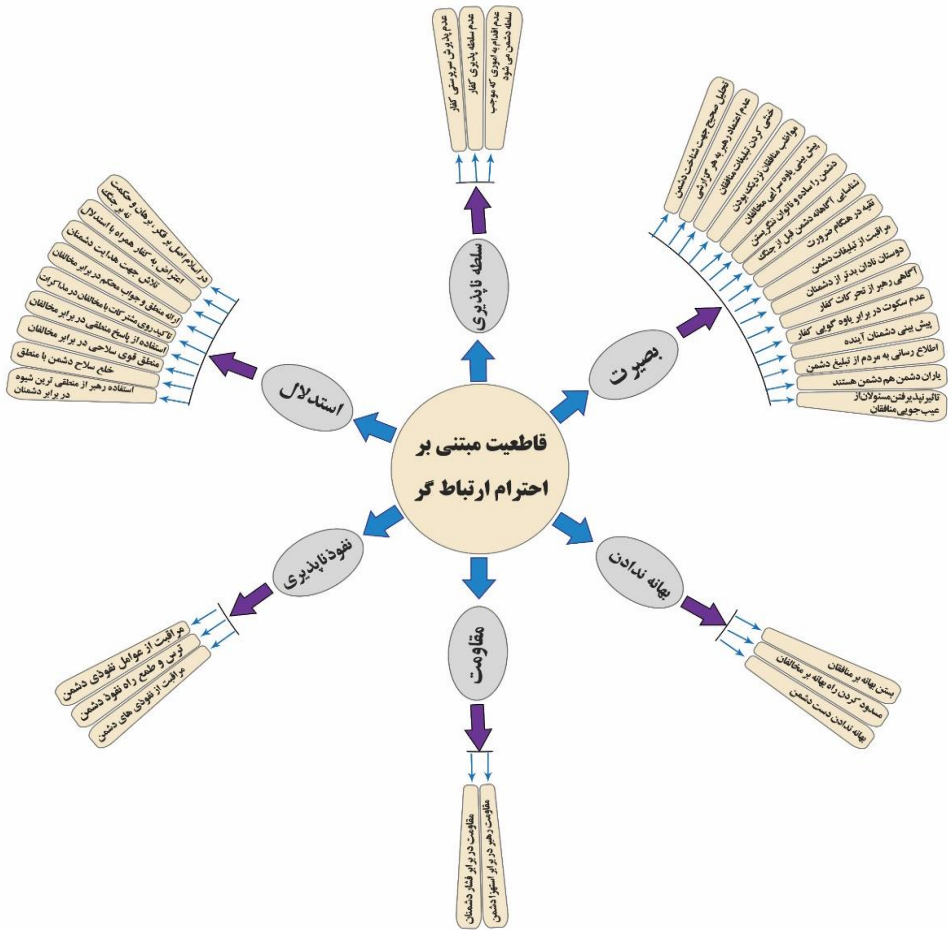

شکل ۲. مدارای ارتباطی

منبع: نگارندگان مقاله

مضمون سوم، قاطعیت مبتنی بر احترام ارتباط گر است. این مضمون همراه با مضامین یکپارچه کننده و کلیدی آن در (شکل ۳) ترسیم گردیده است.

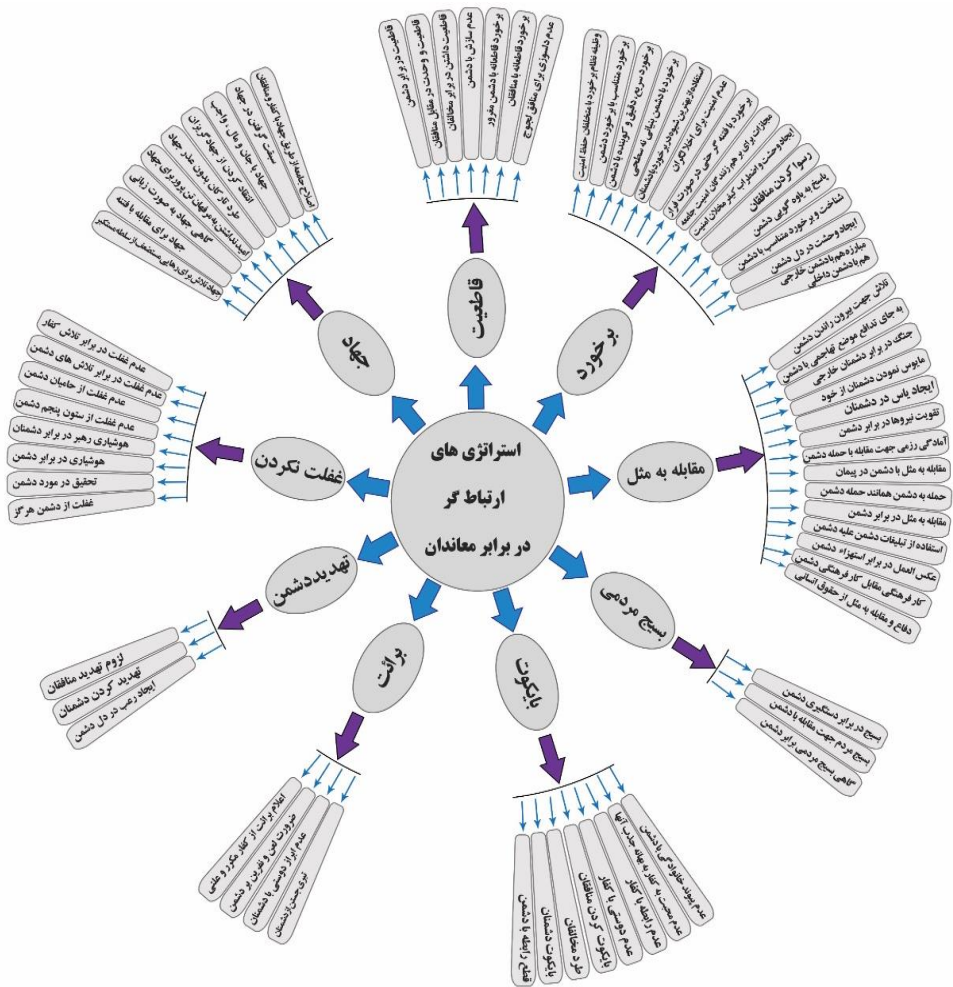

شکل ۳. قاطعیت مبتنی بر احترام ارتباط گر

منبع: نگارندگان مقاله

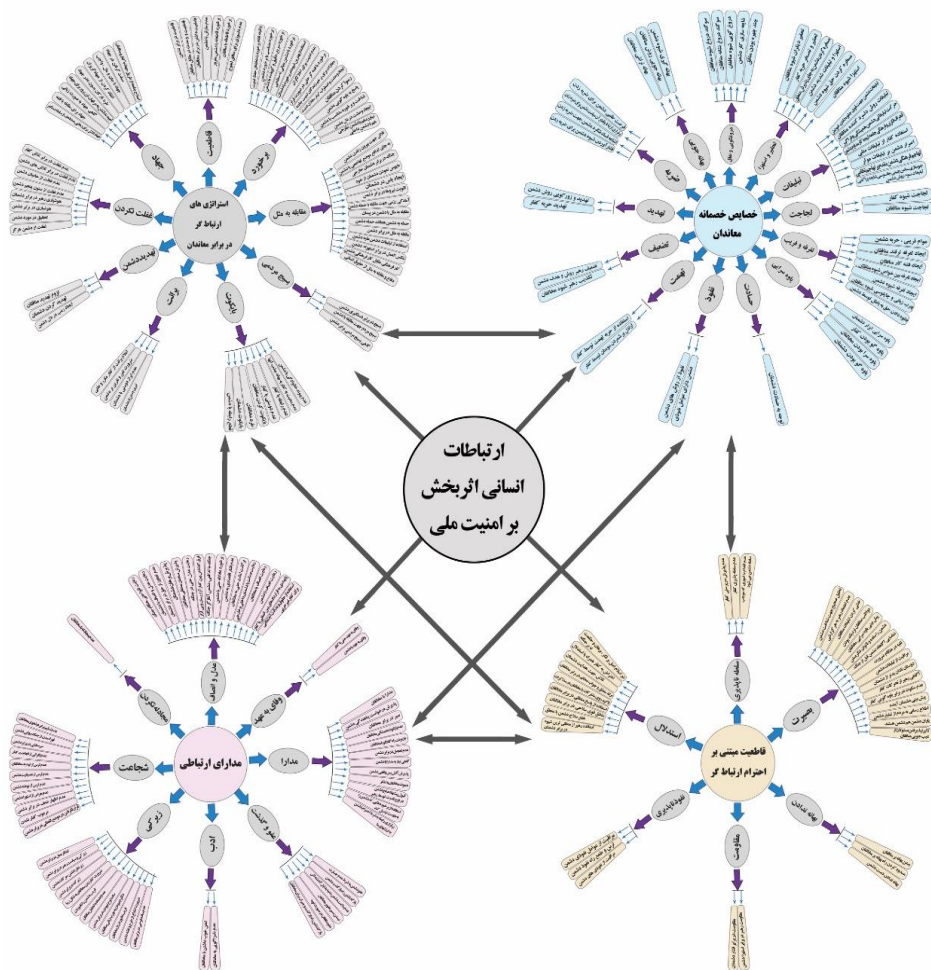

مضمون چهارم، استراتژی‌های ارتباط گر در برابر معاندان است. این مضمون همراه با مضامین یکپارچه کننده و کلیدی آن در (شکل ۴) ترسیم گردیده است.

شکل ۴. استراتژی‌های ارتباط گر در برابر معاندان

منبع: نگارندگان مقاله

شکل ۵. مدل نهایی ارتباطات انسانی اثربخش بر امنیت ملی

منبع: نگارندگان مقاله

نتیجه‌گیری

امنیت ملی یکی از ارکان مهم در تداوم هر حکومت است. امنیت ملی و ارتباطات انسانی امری در هم تنیده است و پیوستگی دوطرفه دارند. قرآن کریم نسبت به مقوله امنیت در ابعاد مختلف نظامی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی دیدگاهی عمیق

داشته تا جایی که تحقق ابعاد فوق را در سایه برقراری امنیت می‌داند که پیش‌زمینه آن برقراری ارتباطات انسانی اثربخش مورد نظر قرآن می‌باشد. در این نوشتار تلاش شد تا الگوی ارتباطات انسانی اثربخش به منظور ارتقای امنیت ملی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی تبیین گردد.

الگوی ارتباطات انسانی اثربخش به منظور ارتقای امنیت ملی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی در چهار بخش و مضمون کلان شامل خصایص خصمانه معاندان، مدارای ارتباطی، استراتژی‌های ارتباط‌گر در برابر معاندان، قاطعیت مبتنی بر احترام ارتباط‌گر شناسایی شد که هر کدام شامل مضمون‌های یکپارچه‌کننده و کلیدی می‌باشند.

با استناد به یافته‌های پژوهش، تحقق ارتباطات انسانی اثربخش بر مبنای قرآن کریم می‌تواند در دو مقوله ایجابی و سلبی هر کدام به اقتضای خود بر امنیت ملی تأثیرگذار باشد که وابسته به فهم و عمل به تکلیف و وظیفه الهی است و خارج از آن دسترسی به امنیت ملی سخت خواهد بود و بهره جستن از این نعمت خداوند با عمل به توصیه کلام وحی تحقق می‌یابد و وظیفه عبادالله آن است که ارتباطات انسانی خود را از هرگونه تعصب بی‌جا و اغراض بیهوده پاک نموده و آماده اطاعت از او نمایند تا در سایه این مهم از امنیت بهره‌مند گردند.

با توجه به مبانی نظری تحقیق و مضامین مستخرج، آموزه‌های قرآن در ارتباطات انسانی اثربخش به منظور ارتقای امنیت ملی، رویکرد امنیتی ایجابی تا سلبی می‌باشد. در رویکرد ایجابی باید به دنبال تحقق مؤلفه‌هایی بود همچون: رعایت عدل و انصاف، مدارا، عفو و گذشت، وفای به عهد، شجاعت، بصیرت، ادب و مؤلفه‌هایی از این قبیل که به‌طور کامل در یافته‌های تحقیق به آن اشاره گردیده است. در رویکرد سلبی نیز نباید در ارتباطات انسانی از مؤلفه‌هایی که ضد امنیت بوده و وجود آن‌ها امنیت ملی را با مشکل مواجه می‌کند از قبیل: تفرقه و فریب، نفوذ، تبلیغات منفی، لجاجت، یاوه‌سرایی، تهدید، تضعیف، بهانه‌جویی، تهمت و سایر مؤلفه‌هایی که در یافته‌های پژوهش آمده است غفلت نمود. عمق‌بخشی در معرفت به مقوله‌های سلبی موفق‌ترین شیوه برای تهدیدشناسی مبتنی بر آیات قرآن می‌باشد.

نتایج تحقیق با دیدگاه‌های حضرت آیت‌الله جوادی آملی نیز منطبق می‌باشد از این جهت که در زمینه ارتباطات انسانی با معاندان، برقراری رابطه مسالمت‌آمیز و نیکی نمودن و رعایت عدل و انصاف داشتن با کافرانی که به جامعه اسلامی زیان نمی‌رسانند و بر ضد مسلمانان توطئه نمی‌کنند اشکالی ندارد. همچنین دین اسلام در ارتباطات انسانی، اهل جنگ و تجاوز نیست ولی زیر بار ظلم و تجاوز دیگران هم نمی‌رود. در ارتباطات انسانی در

برابر معاندان نه سلطه‌گر باید بود و نه سلطه‌پذیر. در جایی باید ارتباطات را با معاندان برقرار کرد و در جای دیگر باید آن‌ها را بایکوت و طرد نمود.

منابع

فارسی

قرآن کریم

- اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۸۶). امنیت در نظام سیاسی اسلامی. تهران: انتشارات کانون اندیشه جوان افتخاری، اصغر. (۱۳۷۷). امنیت ملی: رهیافت‌ها و آثار. فصلنامه مطالعات راهبردی. پیش شماره ۲، صص ۲۷-۶۰.
- افتخاری، اصغر. (۱۳۸۱). مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیتی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- افتخاری، اصغر. (۱۳۹۲). امنیت اجتماعی شده با رویکرد اسلامی. تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- بوزان، باری. (۱۳۷۸). مردم، دولت‌ها و هراس. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۸). روابط بین الملل. قم: انتشارات اسراء.
- حسینی، سیدتقی (۱۳۹۷). بررسی الگوی مفهومی امنیت در منابع دینی. پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی. سال ۱۱، صص ۸۳-۱۰۲.
- حمزه پور، علی. (۱۳۹۱). مؤلفه‌های نظریه امنیت پایدار در اسلام. فصلنامه آفاق امنیت. سال پنجم / شماره ۱۴ - بهار ۱۳۹۱، صص ۱۲۸-۸۵.
- ربیعی، علی. (۱۳۸۳). مطالعات امنیت ملی. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- روحانی، محمود. (۱۳۷۶). المعجم الاحصایی لالفاظ القرآن الکریم. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- زارعی متین، ح. (۱۳۹۵). مدیریت رفتار سازمانی پیشرفته. تهران: انتشارات آگه.
- سهرابی، حیدر. (۱۳۹۶). مؤلفه‌های امنیت پایدار از منظر قرآن کریم. پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی. سال ۱۱، صص ۱-۲۶.
- طباطبایی، محمدحسین. (۱۳۹۶). تفسیرالمیزان. قم: انتشارات نشر اسلامی.
- قرائتی، م. (۱۳۹۶). ترجمه و تفسیر قرآن کریم. تهران: انتشارات مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- کریمی مله، علی (۱۳۸۳). تأملی معرفت‌شناسانه در مسئله امنیت ملی از نگاه امام خمینی (ره). فصلنامه مطالعات راهبردی، س ۷، ش ۴، زمستان.
- ماندل، رابرت. (۱۳۷۹). چهره متغیر امنیت ملی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ماندل، رابرت. (۱۳۸۷). چهره متغیر امنیت ملی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- محمدپور، ا. (۱۳۹۰). روش تحقیق کیفی، ضد روش ۲. تهران: جامعه‌شناسان.
- نصیری، ب. (۱۳۹۸). مهارت‌های ارتباطی. تهران: انتشارات پشتیبان.
- نوبری، علیرضا (۱۳۹۹). مفهوم شناسی امنیت در قرآن. فصلنامه علمی امنیت ملی. تابستان ۱۳۹۹ دوره ۱۰ شماره ۳۶ صص ۲۴۳-۲۷۰.
- هاشمیان فرد، زاهد. (۱۳۸۷). اصول امنیت قرآن کریم در روابط بین ملت‌ها. ماهنامه نگرش راهبردی. شماره ۹۱.

- Baltimore. Johns. (1962) , National security as an ambiguous symbol: A wolfers.jkl.
Hopkinsuniversity press -P150
- Course documents. (1989). National Defence College of Canada. Kingston.
Macmillan Publishers limited. (2010). Definition of “National Security”.
- Mckinlay, R. D. Little, R. (1986). Global problems and world order, International
Affaris: Cambridge UNIV Press. 62 (4). P. 649. ISSN 0020- 5850.
- National Defence of India. (1996). A Moritime Strategy for India. New Dehli: National
Defence College.
- Shmidt, Brian C. (2002). On the History and Historiography of International Relations,
Handbook of International Relations. London:sage.
- Wolfers, Arnold. (1962). Discond and Collaboration. Baltimore: Johns Hopkins
University Press.